

Tevhid Kalesi

ABDULLAH B. MES'ÛD

Radîyallahu Anhu

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَطْبًا كَمَا نَزَلَ
فَلْيَقْرَأْ عَلَى قِرَاءَةِ ابْنِ أُمِّ عَبْدِ

“Kim Kur’ân’ı indirildiği tazelikte okumak isterse, İbn Ümmü
Abd’in (İbn Mes’ud) okuduğu gibi okusun.”

(İbn Mâce, Kitâbü’s-Sünne, 11)

“Ashâbın yolundan yürüyün. Çünkü ileride Allah’ın kitabını
okuyup da, tatbik etmeyen kimseler çoğalacaktır.”

Abdullah b. Mes’ûd (ra)

(Mervezî, es-Sünne, I, 29)

Adı	Abdullah b. Mes’ûd
Anlamı	Allah’ın Kulu
Künyesi	Ebû Abdurrahman/Abdurrahman’ın babası
Lakabı	İbn Ümmü Abd/ Ümmü Abd’in Oğlu
Baba Adı	Mes’ûd b. Ğafil b. Habib
Anne Adı	Ümmü Abd bint Abduvüd
Kabilesi	Hüzeyloğulları/Yemen
Doğum Yeri	Mekke
Doğum Yılı	N. Öncesi, 18/ Miladî, 592
İslam’a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	23
Rivayeti	848
Savaşları	Bedir, Uhud, Hendek vs.
Görevleri	Kufe Kadılığı
Vefat Yeri	Baki Kabristanlığı /Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 32/Miladî, 653
Vefat Yaşı	61

Tevhid Kalesi
ABDULLAH B. MES'ÛD
(*Radîyallahu Anhu*)

Allah'a (cc) hamd, Resûlî'ne salât ve selam; tüm mü'minlere de selam olsun.

Selam olsun, Abdullah olmayı en büyük şeref sayanlara ...

Selam olsun, Allah'a (cc) kul olma adına gayret gösterenlere ...

Selam olsun, kulluğunun seviyesini ve kalitesini arttırmaya çalışanlara ...

Selam olsun, kulluğun ne kadar tatlı bir hal olduğunu anlayıp bu tattan mahrum olanlara bunu ulaştırmaya çalışanlara ...

Selam olsun, kurtulma derdi olduğu için kurtarma adına çırpınanlara ...

Selam olsun kendi günahına ağladığı gibi başkalarının günahlarına da ağlayanlara ...

Selam olsun, dinini kendine dert edinenlere, bu derdi sevenlere, bu dert ile Dâru's-Selâm olan Cennet'in kapılarını açanlara; o kapıdan girip, nebilerle, siddiklarla, şehitlerle ve salihlerle beraber aynı sofrada oturup, aynı havayı soluyanlara ... Rabbim sen bizleri de onlardan eyle ...

Abdullah b. Mes'ûd ve Muş

Allah'a (cc) kul olma maksadı ile yaratılan bizlerin, kulluğumuzun kalitesini daha da arttırmak için insanlık tarihinin en has, en kaliteli, en kâmil kulları olan sahâbeden kulluğu öğrenmek için 82 İl 82 Sahâbî dedik ve şimdi projenin 26. programı için gelip Muş'a dayandık. Bizleri böyle bir hayır

adına bir araya getiren, bu güzel yürüyüşü bizlere nasip eden, Rabbimize sonsuz hamdler olsun.

Türkiye'nin 81 vilayetinde ve 82. il olarak belirlediğimiz Kıbrıs'ta, o topraklarla bir şekilde bağını kurduğumuz sahâbî efendilerimizi gündeme getirmeye çalışıyoruz. Muş'un nasibi çokmuş, çünkü Muş'un nasibine Abdullah b. Mes'ûd düştü. Neden Muş'ta biz Abdullah b. Mes'ûd'u anlatacağız? Sebebi şu: Muş'un en tarihi yeri, kimin yaptığı belli olmayan, şu anda da yeri bilinmesine rağmen, çok fazla izi kalmayan kalesidir.^[1] Bu kale Hz. Ömer devrinde, Anadolu'ya gelen sahâbe orduları tarafından fethedilmiş ve ilk kez Muş'ta ezan o kale de okunmuştur.^[2] Tevhidin sembolü olan ezanın, o kaleden süzülüp gelmesinden ilham alarak dedik ki: "Madem sahâbe o gün kaleden ezanı duyurdu, biz de sahâbe içerisinde tevhidi en güzel temsil eden, adı Abdullah olduğu gibi tadı da Abdullah olan bir sahâbe üzerinden Muş'ta sahâbenin bu iman mücadelesini bir anlayalım!" Bundan dolayı Abdullah b. Mes'ûd dedik ve ona misafir olmak için, onu bereketli hayatından istifade etmek için, şimdi hayat defterinin sayfalarını çevireceğiz. Rabbim hepimizin istifadelerini arttırsın ve bizleri bahisten eli boş olarak döndürmesin.

Büyük Sahâbiden, İki Büyük Söz

Abdullah b. Mes'ûd'un o bereketli hayatına geçmeden, adımlara ayar niteliğinde olması temennisi ile onun iki güzel ve önemli sözünü aktarmak istiyorum. Dedik ya: Adımlara ayar olsun, konuşulanlara ayna olsun, anlaşılacak olanlara rahmet olsun arzusu ile...

Diyor ki o büyük insan: "Herkes güzel söz söyleyebilir, ancak söyledikleriyle amel eden sadece mesut olur."^[3] Bu sözü söyleyen söyledikleri ile amel eden bir yiğittir. Söyledikleriyle amel ettiği için 1400 küsur senedir, halen tüm mü'minlere tesir etmekte, halen sözleriyle varlığını devam ettirmekte-

[1] Metin Tuncel, *DİA*, "Muş", XXXI, 370.

[2] Metin Tuncel, *DİA*, "Muş", XXXI, 369.

[3] Abdullah b. Mübarek, *Kitâbü'z-Zühd*, I, 25.

dir. Sahâbe gibi on yaşayıp, bir anlatmak bu çok kolay bir şey değil; hiç değilse bir yaşayıp, bir anlatanlardan etsin inşallah...

Abdullah b. Mes'ûd'un ikinci sözü şudur: *"Ashâbın yolundan yürüyün. Çünkü ileride Allah'ın kitabını okuyup da tatbik etmeyen kimseler çoğalacaktır."*^[4] İbn Mes'ûd bu sözü Kûfe'de kadılık yaptığı yıllarda talebelerine söylüyor.

Vallahi dediği zaman bu zamandır; bakın okuyoruz, hatimler üstüne hatimler indiriyoruz, çok şey biliyoruz ya da bildiğimizi zannediyoruz; ama ne yazık ki tatbik etmiyoruz, ne yazık ki yürek dünyamızı, kafa yapımızı tam anlamı ile imanın hizmetine veremiyoruz. Müslümanca düşünemediğimiz için Müslümanca yaşayamıyoruz. Evlerimize, işyerlerimize, bulunduğumuz ortamlarımıza imanın kokusunu taşıyamıyoruz. Bunun yolunu öğretiyor İbn Mes'ud, ne diyor: *"Ashâbın yolundan yürüyün..."*

Biz duyduk bu sözü ey büyük insan! Bunun için sizleri tanımak adına bir gayrete girdik.

Ya Rabbi! Ne olur bizlere bu manada yardım et; amaç sadece sana gerçek manada ashâb gibi kul olmaktır; bizim ellerimizi bırakma, bizi bize de bırakma, bizi başkalarına da bırakma, sen bizlere yardım et ki sana gerçek manada kul olabilelim.

Abdullah b. Mes'ûd Demek Kolay mı?

Abdullah b. Mes'ûd demek, hele hele onun hayatının her sayfasını, her safhasını anlamaya çalışmak gerçekten çok kolay değil... Özellikle dinin intikal ve muhafazasında çok önemli bir duruşu olan, çok önemli bir ağırlığı olan birisidir. O, sahâbî içerisinde özellikle ilim alanında öne çıkmış bir isimdir. Malumunuz o fakîh sahâbîlerden biridir.^[5] Gerek Kur'an ilimlerin-

[4] Mervezi, *es-Sünne*, I, 29.

[5] Sahâbe içerisinde fetva verebilecek kadar ilme sahip olanların kimler olduğu âlimlerimiz tarafından tespit edilmiştir. Bu konuda sayılarda bazı ihtilaflar olsa da yapılan tüm tespitlerde Abdullah b. Mes'ûd'un ismi vardır. Bkz. İbnü'l-Cevzi, *et-Telkih*, s. 158; Süyûtî, *Tedribü'r-Râvî*, s. 404; Kettânî, *et-Terâtibu'l-İdâriyye*, I, 196, 197.

de, gerek özel olarak kıraat ilminde, tefsirde, hadiste, fıkıhta, kelimada çok farklı yeri olan bir isimdir.

Onun din binasında öyle bir ağırlığı var ki bugün hangi tefsir kitabını açsanız, hangi hadis kitabını açsanız, hangi fıkıh kitabını açsanız, hangi akâid ve kelam kitabını açsanız, “*Kâle İbn Mes’ûd/İbn Mes’ûd dedi ki...*” deyip ondan bir şey okursunuz. Çünkü o kendinden sonra gelen binlere milyonlara ilham kaynağı olacak bir ilmî mirası bırakmıştır. Efendimiz’in (sas) kutlu lisanından bize tam 848 hadis rivayet ederek,^[6] dinin teşekkül ve intikali için kilit bir rol oynamıştır.

Binlerce talebe yetiştirmiştir. Binlerce deyimim asla bir mübalağa değildir. Muhammed Zâhid el-Kevserî, (v.1952) Allah kendisinden ebeden razı olsun. Bu toprakların yetiştirdiği büyük bir âlimdir. el-Kevserî, aslen çerkezdir, Düzce’de doğmuş, Osmanlı’nın en fırtınalı günlerinde bu dinin selimiyetine bir şeyler bulaşmasın diye çırpınıp durmuştur.^[7] İşte o büyük âlimimiz el-Kevserî, İbn Mes’ûd’un talebeleri hakkında bize bilgi verirken der ki: “İbn Mes’ûd, hayata gözlerini yumduğunda arkasında 4000 civarında âlim bırakmıştı.”^[8]

Abdullah b. Mes’ûd’un vefatının ardından Kûfe’ye gelen Hz. Ali, o bölgedeki ilmî birikim ve canlılığı görünce, buna hayret etmiş ve: “Allah İbn Ümm-i Abd’e (İbn Mes’ûd) rahmet eylesin. Bu beldeyi ilimle doldurmuş” demiştir.^[9]

Kimler var bunların içerisinde; Ubeyde b. Kays, Amr b. Meymûn, Zirr b. Hubeyş, Esved b. Yezid, Abîde es-Selmânî, Hâris b. Kays, Mesrûk b. Ecdâ^[10]

[6] İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sire*, s. 258.

[7] Bkz. Yavuz, Yusuf Şevki, “Zâhid Kevserî”, *DİA*, XLIV, 77-80; Sifil, Ebubekir, *Makâlâtü’l-Kevseri*, s. 63-136.

[8] Sifil, Ebubekir, *Makâlâtü’l-Kevseri*, s. 157.

[9] Sifil, Ebubekir, *Makâlâtü’l-Kevseri*, s. 157.

[10] Mesrûk b. Ecdâ’nın İbn Mes’ûd hakkında söylediği şu söz manidardır: “Muhammed’in (sas) arkadaşlarıyla oturdum. Onları suyun toplandığı göller gibi gördüm. Göllerden biri bir adamı, biri iki adamı, biri on adamı, biri yüz adamı, biri yeryüzündeki bütün insanlar toplansa onları suya kanatacak göllerdi. İşte Abdullah b. Mes’ûd’u bu göllerden biri olarak gördüm.” İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 247.

ve daha niceleri ...^[11] Bir de Alkame b. Kays var ki o bambaşka bir isimdir.^[12] Alkame, İbn Mes'ûd'un yanında öyle bir yetişmiştir ki Alkame demek, İbn Mes'ûd demek olmuştur. Alkame, İbrahim en-Nehâî'yi, İbrahim en-Nehâî ise Hammad b. Süleyman'ı, o da İmam Ebû Hanife'yi yetiştirmiştir.^[13] İmam Ebû Hanife demek ne demektir; siz bu silsileden anlayın. Bakın ilim sahasında Abdullah b. Mes'ûd, böyle bir konumdadır.

Hayatına Kısa Bir Bakış

Abdullah b. Mes'ûd'un hayatını şöyle hızlı bir şekilde gözden geçirirsek, şu tepitleri hemen yapabiliriz:

1. İlk günlerde birçok sahâbiden önce iman etmiştir. Altıncı Müslüman'dır.^[14]
2. Dâru'l-Erkâm'da işin başında oradaki tâlim ve terbiyeyi âdetâ içen hem muallim hem talebe olan biridir.^[15]
3. İki hicrete katılan (Habeşistan-Medine) biridir.^[16]
4. Efendimiz'i (sas) 23 yıl bilâ fasıla bir gölge gibi takip eden (tüm gazve ve seferler) biridir.^[17]
5. İlk günden itibaren Efendimiz'in (sas) terbiyesinde, bir ilim adamı/âlim olarak yetişmiştir.^[18]

Abdullah b. Mes'ûd, ilk günlerde: "Kulu Lâ ilâhe illallah tuflihu/Lâ ilâhe illallah deyin kurtulun" sözünü duymuş,^[19] buna icabet etmiş ve bir ömür bu sözün gereği ne ise onu yapmış, gereğinin ne olduğu konusunda da cihana

[11] İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *DİA*, I, 117; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1123.

[12] Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, VIII, 189-196.

[13] İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *DİA*, I, 117.

[14] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1123; İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, III, 382.

[15] İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, III, 382; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 112.

[16] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 168; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 112.

[17] İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, III, 382-384; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 111-114.

[18] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 168; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1123.

[19] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXV, 404; Beyhakî, *Sünen*, I, 196; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 236.

çok önemli izler ve mesajlar bırakarak gitmiştir. O, iman meselesinde, bir dağ gibidir. O, tevhidi içselleştiren bir tevhid kalesidir. Bir tevhid kahramanıdır.

Ne Demektir Tevhid?

Sahi nedir tevhid? Birlemek demektir değil mi? Şöyle desek daha doğru olacak: Bir olan Allah'ın birliğini tasdik etmektir. Allah (cc) birdir; o el-Vâhid'dir, el-Ahad'dir. İnsanlığın tamamı bunun zıddını söylese, Allah'ın (cc) hâşâ bir tek olmadığını söylese, Allah (cc) yine birdir; çünkü O es-Samed'dir; yani hiçbir şeye muhtaç değildir. O'nun bir olmadığını, hâşâ birden fazla olduğunu söyleyenler olsa da yine de O birdir. Ancak O'nun bir oluşunu tasdik etmek tevhide ermektir; zaten mü'minden istenen de budur.

Tevhidin şîârı: *"Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah"* cümlesidir. Bu cümle öyle bir cümledir ki hakiki manada söylendiğinde öncesi ve sonrası tamamen farklılaşan bir durum ortaya çıkmaktadır. Bugünün dünyasında her söz ağırlığını yitirip, sadece lafız olarak dillerde dolaştığı için ne yazık ki Miladî 610 yılında Mekke'de söylendiği gibi bir tesir uyandırmamakta, söyleyende de bu kelime-i tayyibeye muhatap olanda da oluşturmaya gereken etki oluşmamaktadır.

O günün muhatapları bu sözün ne anlama geldiğini; *"Lâ ilâhe"* deyince; neleri reddettiklerini, neleri ellerinin tersi ile ittiklerini, neleri yıktıklarını, neleri hayatlarından çıkardıklarını, çıkarmaları gerektiğini çok iyi öğrenmişlerdi. Sahâbenin *"Lâ ilâhe"* ifadesi çok önemli bir cümleydi. Bu reddediş o güne kadar yaşadıkları hayatı bir anda değiştiriyordu. Bu cümle çok ucuz bir cümle değildi. Bu cümleyi Bilâl söyleyince kızgın taşların altına girmiş, bu cümleyi söylemediği için Ebû Leheb, Tebbet Sûresi'nin konusu olmuştu. Bu sözü söyleyince dün el üstünde taşman Ebû Bekirler, Ömerler, Osmanlar, Aliler, Mus'ablar; bir anda ayaklar altına alınmalarının planları yapılmış, bu cümleyi söylemedikleri için daha dün sadece Mekke'yi idare etmek için Dâru'n-Nedve'de toplananlar o gün o sesi kısmının planlarını yapmışlardı.

Yani ister menfi ister müspet *Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah* diyenin hayatında bir şeyler değişiyordu.

Tevhid'in Üç Temel Alanı

Nübüvvet'in ilk muhatapları kelime-i tevhidi dillendirdikleri zaman, bir anda hayatlarında köklü değişiklikler oluyordu. Neden mi? Çünkü bu kelime-i tevhidin/kelime-i tayyibenin; hayatın içerisinde üç temel alanı vardı. Neydi bunlar?

- 1- *Ulûhiyette tevhid*
- 2- *Rububiyette tevhid*
- 3- *Ubudiyette tevhid* ^[20]

Bu üç temel alanın açılımı nedir?

1- Allah'tan başka ilah yoktur.

2- Allah'tan başka Rab, terbiye eden, gözeten, kanun koyan, hükümranlık hakkı olan yoktur.

3- Allah'tan başka ibadet edilecek makam yoktur.

Sıralamada böyledir biliyor musunuz? Ulûhiyette tevhid olmadan, Rububiyette tevhid tam anlamıyla olmuyor. Rububiyette tevhid olmadan da *"İyyake na'budü ve iyyake nestain/Yalnız sana ibadet eder ve yalnızca senden yardım isteriz"* ^[21] sırrı oluşmuyor.

Tevhidin bu üç sahası tam olarak meşhur Cibril hadisi diye bilinen ve hadis kitaplarımızın hemen hemen hepsinde aktarılan hadiste geçen muhtevanın özetidir. Bu meşhur hadisın birkaç farklı rivayeti vardır. Biz burada en fazla bilinen Müslim rivayetini aktaralım:

Yahya İbn Ya'mer haber veriyor: "Basra'da kader üzerine ilk söz eden kimse Ma'bed el-Cühenî idi. Ben ve Humeyd İbn Abdırrahmân el-Himyârî,

[20] Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevî Eğitim Modeli Dârü'l-Erkâm*, s. 163.

[21] Fatiha 1/5.

hac veya umre vesîlesiyle beraberce yola çıktık. Aramızda konuşarak, ashâb-dan biriyle karşılaşmayı temenni ettik. Maksudımız, onlardan kader hakkında şu adamların ettikleri laflar hususunda soru sormaktı. Cenâb-ı Hakk, bizzat Mescid-i Nebevî'nin içinde Abdullah b. Ömer ile (ra) karşılaşmayı nasib etti. Birimiz sağ, öbürümüz sol tarafından olmak üzere ikimiz de Abdullah b. Ömer'e sokulduk. Arkadaşımın sözü bana bıraktığını tahmin ederek, konuşmaya başladım: 'Ey Ebû Abdurrahmân! (Abdullah b. Ömer'in künyesi), bizim taraflarda bazı kimseler zuhur etti. Bunlar Kur'ân-ı Kerim'i okuyorlar. İçinden çok ince meseleler bulup çıkarmaya çalışıyorlar.' Onların durumlarını beyan sadedinde şunu da ilâve ettim: 'Bunlar, 'Kader yoktur, her şey hâdistir (sonradan yaratılmadır) ve Allah önceden bunları bilmez' iddiasındalar. (Bunlar hakkında ne dersin?)' Abdullah b. Ömer dedi ki: *'Onlarla tekrar karşılaşsan, haber ver ki ben onlardan berîyim, onlar da benden berîdirlere.'* Sonra sözünü yeminle de te'kid ederek şöyle tamamladı: *'Allah'a kasem olsun, onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olsa ve hepsini de hayır yolunda harcasa kadere inanmadıkça, Allah onların hayrını kabul etmez.'*

Sonra Abdullah b. Ömer dedi ki: "Babam Ömer İbnü'l-Hattâb (ra) bana şunu anlattı: 'Ben Hz. Peygamber'in (sas) yanında oturuyordum. Derken elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah bir adam yanıma çıkageldi. Üzerinde, yolculuğa delalet eder hiçbir belirti yoktu. Üstelik içimizden kimse onu tanı-mıyordu da. Gelip Hz. Peygamber'in önüne oturup dizlerini dizlerine dayadı. Ellerini bacaklarının üstüne hürmetle koyduktan sonra sormaya başladı: 'Ey Muhammed! Bana İslâm hakkında bilgi ver!' Hz. Peygamber açıkladı: **'İslâm, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehâdet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucu tutman, gücün yettiği takdirde Beytullah'ı haccetmendir.'** Yabancı: 'Doğru söyledin' diye tasdik etti. Biz hem sorup hem de söyleneni tasdik etmesine hayret ettik. Sonra tekrar sordu: 'Bana iman hakkında bilgi ver?' Hz. Peygamber açıkladı: **'Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhîret gününe inanmandır. Bir de kadere yani hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna da inanmandır.'** Yabancı yine: 'Doğru söyledin!' diye tasdik etti. Sonra tekrar sordu: 'Bana ihsan hakkında bilgi ver?' Hz. Peygamber açıkladı: **'İhsan Allah'ı sanki görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu görmesen de O seni**

görüyor. Adam tekrar sordu: 'Bana kıyametin ne zaman kopacağı hakkında bilgi ver?' Hz. Peygamber bu sefer: '**Kıyamet hakkında ken disinden sorulan, sorandan daha fazla bir şey bilmiyor!**' karşılığını verdi. Yabancı: 'Öyleyse kıyametin alâmetinden haber ver!' dedi. Hz. Peygamber şu açıklamayı yaptı: '**Köle kadınların efendilerini doğurmaları, yalın ayak, üstü çıplak, davar çobanlarının yüksek binalar yapmada yarıştıklarını görmendir.**' Bu söz üzerine yabancı çıktı gitti. Ben epeyce bir müddet kaldım. Hz. Peygamber, bana: '**Ey Ömer, sual soran bu zatın kim olduğunu biliyor musun?**' dedi. Ben: 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir' deyince şu açıklamayı yaptı: '**Bu, Cibril'di. Size dininizi öğretmeye geldi.**' "[22]

Bu meşhur hadiste beyan edilen *İman*, *İslâm* ve *İhsan* tam da Ulûhiyet-te, Rububiyyette ve Ubudiyyette tevhidin karşılığıdır.

- *Ulûhiyyette Tevhid'in karşılığı: İman*
- *Rububiyyette Tevhid'in karşılığı: İslâm*
- *Ubudiyyette Tevhidin karşılığı: İhsan'dır.*

Bu üç hakikat tam anlamı ile hayata hâkim olduğu zaman, ancak tevhidden bahsedilir. Ya yoksa ya da Allah muhafaza biri zedelenmişse ne olur? Ne olacak, tevhidin zıddı ne ise o olur. Zıttı nedir? Şirk. Tevhid, biri birlemek; şirk biri ikilemek, üçlemek, dörtlemektir. Yani birin birliğine ihanet etmek, hakkı teslim etmeyip, zulme kapı açmaktır. Bundan dolayı şirk en büyük zülüm,^[23] müşrik en büyük zalimdir.^[24] Rabbim muhafaza buyursun.

Şimdi bu ön bilgiler ışığında gelin Abdullah b. Mes'ûd'un hayat defterinin sayfalarını bir çevirelim. Dikkat çektiğimiz üzere, elbette çok kolay değil, onun bereketli hayatını bir derste özetlemek; ancak biz sadece bazı hususi-

[22] Müslim, *İmân*, 1, 5; Tirmizî, *İmân*, 4; Ebû Dâvûd, *Sünnet*, 16.

[23] "Lokman, oğluna öğüt vererek: 'Ey oğulcuğum! Allah'a eş koşma, doğrusu şirk koşmak en büyük zülümdür' demişti." Lokman 31/13.

[24] "Allah hakkında yalan uydurarak O'na iftira edenden ya da O'nun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir? Hiç kuşkusuz zalimler kurtuluşa eremezler. O gün onların tümünü bir yere toplarız da sonra Allah'a ortak koşanlara "Hani, nerede Allah'ın ortakları olduklarını sandıklarınız?" diye sorarız. Sonra bu müşriklerin: "Vallahi, ey Rabbimiz, biz müşrik değildik " demelerinden başka bir akıbetleri olmaz. Kendileri aleyhinde nasıl yalan söylediklerini ve uydurma ilâhları tarafından nasıl yüzüstü bırakıldıklarını görüyor musun?" En'am 6/21-24.

yetleri özellikle de tevhid kavramının yankılarını onun hayatından duymaya çalışacağız.

Hayat Defterinin Sayfalarını Aralarken

Abdullah b. Mes'ûd'un babası, Mes'ûd b. Ğafil b. Habib el-Hüzeyli. Aslen Mekkeli değil, ancak Âmine validemizin ve meşhur sahâbî Abdurrahmân b. Avf'ın kabilesi Benî Zühre'nin anlaşmalılarından...^[25] İslâm'ın davetine erişmeden şirk üzere ölenlerden...

Annesi: Ümmü Abd bint Abdüvüd, o da Benî Hüzeyl'den. Yani Mekk'e'ye sonradan gelenlerden... Ancak annesi Ümmü Abd, İslâm davetine erişip, o daveti oğlu gibi ilk olarak kabul eden bahtiyar hanım sahâbîlerden biridir. Müslüman olmuş, iman adına hicret etmiş ve Medîne'de vefat etmiştir. Hatta bize birkaç hadis de rivayet etmiştir. En meşhur rivayeti Vitr namazı ile alakalıdır ki o namazın Efendimiz (sas) tarafından nasıl kılındığını bize beyan etmektedir.^[26]

Aynı anneden, aynı babadan bir küçük kardeşi vardır. Adı, Utbe b. Mes'ûd ki o da ilk Müslümanlardandır. Uhud ashâbından, iki hicret yoldaşlarındandır. Hatta Utbe vefat edince, abisi Abdullah kabrinin başında gözyaşı dökerken şöyle demiştir: "O benim nesep ve imanda kardeşim, Resûlullah (sas) ile sohbetle arkadaşım, yüreğimde ise sevgilim olan biriydi."^[27]

Abdullah b. Mes'ûd'un doğum tarihi Miladî 592'dir. Yani Nübüvvetten 18 yıl önce doğmuştur; dolayısı ile Efendimiz'den (sas) 22 yaş küçüktür. Yetim olarak büyümüş, 10-12 yaşlarına gelince de ailenin büyük çocuğu olması hasebi ile evlerini geçindirmek maksadı ile birçok peygamberin mesleği olan çobanlık yapmıştır.^[28]

18 yaşına kadar bu mesleği devam ettirmiş, bir gün Ukbe b. Ebî Muayt'a ait koyunları güderken kendisine gelen iki aziz misafir ile hayatı değişmiş, koyun çobanlığından, ilim adamlarına kaynaklık edecek büyük bir

[25] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 168; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1123.

[26] İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 2724; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, VII, 352; İbn Sa'd, *Tabakât*, X, 312.

[27] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1230; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, III, 563.

[28] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 167; İbn Esîr, *Usdü'l-Ğâbe*, III, 382.

seviyeye çıkacağı yolculuğa başlamıştır. Onun iman ile tanışmasını biz biraz kurgusal bir dil ile anlatmaya çalışalım:

“Genç çoban, bir gün yine koyunlarının başında, kendine emanet edilen sürüyü Mekke’nin dışında bir yerlerde gezdirmektedir. Onun, koyunlarına güzel ot bulmaktan başka bir endişesi yoktur. Başlayan o günün, hayatında diğer günlerden pek bir farkı yoktu görünüşte; biraz sonra tanışacağı iki insanın tüm hayatının seyrini değiştireceğini bilemezdi tabii ki... Az sonra aşağıdan kendi bulunduğu tarafa doğru iki insanın ağır ağır yaklaşmakta olduğunu gördü. Gerçi o civarda insan görmeye alıştı; ama bunları ilk kez görüyordu. ‘Hayırdır inşaallah’ dedi kendi kendine... Yaklaştılar yanına ve onlardan biri selâm verdi, büyük bir insan olduğu vakur tavrından ve yanındakinin hürmet etmesinden anlaşılan Zat. Büyük bir heyecanla aldı selâmını. İçinin inşirahla dolduğunu hissetmişti genç çoban. Bu insanlar diğerlerinden farklıydı kesinlikle. Farklı olduklarını hissetmişti; ama bu farkın nereden kaynaklandığını çözememişti. Beklemeye, hâdiseleri tabii seyrinde izlemeye karar verdi. Biraz sonra O zat, konuşmaya başladı. Birden dişlerinin arasından bir nurun parıldadığını sandı. Şöyle diyordu: **‘Yanında süt var mı? Bize biraz süt verebilir misin?’**^[29] Bu soruya genç çoban İbn Mes’ûd nasıl cevap verecekti. İnsanın etkilendiği birisine yok demesi kolay mıydı? Elbette ki değil... İbn Mes’ûd; iman ve İslâm adına daha birçok şeyi bilmiyordu; ama o ihsan adına annesinden bazı telkinler almıştı. El ne der kaygısından ziyade Allah ne der kaygısı altında sevdiği etkilendiği karşısındaki iki insana: ‘Süt var, ama size veremem. Bunlar bana emanet. Ben bir emanetçiyim.’ dedi.^[30] Bu cevap Efendimiz’i (sas) o kadar memnun etmişti ki emanete emin insan olmak, o peygamberin en temel vasfı idi; O’na (sas) iman edenler de elinden ve dilinden varlığın emin olduğu insanlar olmuşlardı. Şimdi karşısında duran ve yaşı 18 olan bu gencin verdiği cevap Efendimiz’i (sas) memnun etmişti. -Bundan sonra yapılması gereken bu gence iman tohumu saçmaktı.- Efendimiz (sas) bunu yapma adına bu sefer şunu sordu: **‘Sağılmayan bir koyunun var mı peki?’**^[31] Çoban: ‘Evet’ dedi. Kısır

[29] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 167; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 382.

[30] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 167; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 382.

[31] Sorunun şöyle sorulduğu da rivayet edilir: “Yanında henüz erkeği tarafından döllememiş (sekiz veya dokuz aylık bir kuzu) var mı?” İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 167.

bir koyunu onların yanına yaklaştırdı. O zat, dudakları kıpır kıpır, koyunun memelerine eğildi; zarif hareketlerle bir kaba bir miktar süt sağdı. Önce arkadaşı sonra da kendisi içtiler. Ardından teşekkür ederek koyunun memelerini eliyle yeniden sıvazladı; memeler eski hâline gelmişti.^[32]

Bunları seyreden genç çoban, şaşırıp kalmıştı. O anda Abdullah b. Mes'ûd şunları yapabiliyordu:

- 1- Karşısında duran ve olağanüstü bir iş yapan insanın o yaptığı işten etkilenip, hemen onun etki alanına girebilirdi.
- 2- Genç biriydi, korkup oradan uzaklaşabilirdi.
- 3- Bir daha yap diye hayranlığını dile getirebilirdi.
- 4- Nasıl yaptığını sorar; işin aslını öğrenmek isteyebilirdi.
- 5- Bu işi nereden nasıl öğrendiğini sorgulayabilirdi.

Ama İbn Mes'ûd bunların hiçbirini sormadı, korkmadı, ürkmedi. Tabiatı gereği bir şey dedi. Ne dedi biliyor musunuz? Dedi ki: “O okuduklarını bana öğretir misin?”^[33] Bu soru ancak ilme merakı olan birinin soracağı bir soruydu; o da ileride bir ilim adamı olacağının haberini verircesine bu soruyu sordu. Peki, Efendimiz (sas) nasıl cevap verdi. Onun sorusundan çok memnun olarak dedi ki: “**Sen öğrenmeye meraklı bir gençmişsin.**”^[34] Başladı Efendimiz, ona bir şeyler anlatmaya... Efendimiz (sas) anlattıkça, o dinliyor, her dinlediği onu alıp başka diyarlara götürüyordu. Bu ilk karşılaşmanın ardından belki aynı gün belki bir gün sonra ikinci karşılaşmada Abdullah'ın dilinden *Lâ ilâhe illallah* cümlesi dökülecekti.^[35] Öyle bir dökülecekti ki âlem onun dilinden ve hayatından bu kelimenin etkisine dair çok şey görecekti ve öğrenecekti.

Kendisi bir sözünde ben Müslümanların altıncısıyım diyecekti.^[36] Bilmiyoruz, altı mı, yedi mi; ama bildiğimiz bir hakikat var ki daha o nebevî potada olanların sayısı on değil; yani ilklerden, *es-sâbikune'l-evvelûn*'dan o...

[32] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 167; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 382.

[33] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 168; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 382.

[34] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 168; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 382.

[35] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 168; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 382.

[36] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1123; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 382.

Dârü'l-Erkâm İle Başlayan Süreç

Abdullah b. Mes'ûd, *Lâ ilâhe* demiş, o ana kadar ne varsa hayatında bir anda değişmiş, çünkü yıkmış o, imha etmiş önce, sonra *illallah* demiş; ulûhiyette, rububiyete ve ubudiyette tevhide ermiş, bir olanı birlemiş; sonra *Muhammediün Resûlullah* demiş, hayatının gerçek rehberini tanımış ve O'nun arkasında yürümeye başlamış.

Artık evi Dârü'l-Erkâm olmuş, 5 yıl burada Efendimiz (sas) rehberliğinde her talebenin yaptığı gibi şöyle bir süreçte yetişmiş ...

- 1- Sağlam Bir Akide'nin İnşası
- 2- Akli Eğitim (Kavramların inşası)
- 3- Ruhi Eğitim (Kalp ve ruhun inşası)
- 4- İradenin Sağlamlaştırılması
- 5- Kur'ânî Bir Ahlakın İnşası ^[37]

O büyük ve bereketli potada İbn Mes'ûd, öyle bir noktaya gelmişti ki daha gencecik bir delikanlı iken defaatle Efendimiz'in (sas) iltifatına mazhar olmuştu. Ortada daha evliliği yokken, çocukları yokken; Efendimiz (sas) İbn Mes'ûd'a, *Ebû Abdurrahmân* demeye başlamıştı. ^[38] O gün kimseler anlamıyordu, bu künyenin anlamını; ama nübüvvetin 5. yılı Rahmân Sûresi nâzil olunca, 'kim bu sûreyi Kâbe'de açıkça okuyacak' diyen peygamberin sesine ses verince İbn Mes'ûd o zaman daha iyi anlaşılacaktı. İbn Mes'ûd'un o gün Dârü'l-Erkâm'da "Ben" deyişi Rahmân'ın kulu olarak, Rahmân'ın ayetlerinin âleme duyurulmasına babalık/hamilik yapmasındandı. O baba olacaktı; risaletin mesajlarını âleme duyurmada; kendini feda edecekti, hakkın mesajını yaymada... Öyle kolay mıydı; Ebû Abdurrahmân künyesini Peygamber'den almak...

Nübüvvetin 5. yılıdır; zor yıllardır o yıllar; daha Hamza gelmemiş, Ömer gelmemiş, Dârü'l-Erkâm'ın talebeleri o kutsî evde ilahî kelamın hakikatlerini öğreniyorlar; ama güç olmadığı için o hakikatler ancak karanlıklarda dile getiriliyor. Bir gün gelecek; İsa'nın deyişi ile karanlıklarda söylen-

[37] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevî Eğitim Modeli Dârü'l-Erkâm*, s. 93-129.

[38] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 167; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1122.

meye korkulan hakikatler, aydınlıklarda haykırılacaktır; ama o günler halen gelmemiştir. İşte böyle zorlu günlerde Dârü'l-Erkâm'ın sofrasına Rahmân Sûresi nazil olur. Muhteşem bir ahenk, muhteşem bir nazm ve muhteşem bir mesaj... O güne kadar sahâbeye hep temkin ve tedbiri telkin eden Efendimiz (sas) o gün o sûrenin heyecanı ile: **“Kim Allah için, bu sureyi Kâbe’de Kureyş’in yüzüne haykırır”** diye sorar. O gün için evde olan sahâbilerin sesi çıkmaz; çünkü Kâbe’nin avlusunda Kur’ân haykırmak, bir daha haykıramamak üzere haykırmaktı. Yani son haykırışını orada yapmak demekti. Ama Efendimiz (sas) Allah’ın hakkı için böyle bir talepte bulunuyordu. Birinin çıkıp diğer arkadaşlarının keffareti olarak da bu işi yapması gerekiyordu. Allah’ın hakkı söz konusu olunca, İbn Mes’ûd; başkalarına bırakmadan, “ben” diyordu. Efendimiz, onu göndermek istemiyordu. Çünkü o Dârü'l-Erkâm'ın talebeleri içerisinde en zayıf en naif en küçük olanı idi. Öyle ki bir gün ağaca çıkmıştı da İbn Mes’ûd; sahâbe kendi kolları kadar ince olan İbn Mes’ûd’un bacaklarını görünce gülmüş, biraz o bacaklarla şaka etmişlerdi. Efendimiz (sas) bir rivayet göre: **“Gülün, gülün, o güldüğünüz bacaklara Allah ateşi haram kılmıştır”**^[39] diyecek; başka bir rivayete göre ise; **“Nefsim elinde olan Allah’a yemin olsun ki bu incecik iki bacak, Allah katında Uhud dağından daha ağırdır.”**^[40] diyecekti.

İşte İbn Mes’ûd böyle biriydi... Gidiyor Kâbe’nin avlusuna: **“Er-Rahmân, alleme'l-Kur’ân, haleka'l-insan/Rahmân, Kur’ân’ı öğretti, insanı yarattı...”**^[41] deyip başlıyor o güzel sedası ile Rahmân Sûresi’ni okumaya... Bir anda Kureyşin ekâbirleri çılgına dönüyor; hemen ortalarına alıyorlar, susturmaya çalışıyorlar; tekme, tokat ne varsa, onlar vurdukça İbn Mes’ûd coşuyor, onlar vurdukça İbn Mes’ûd okuyor; baygın düşüp kan revan içerisinde kalana kadar bu hal devam ediyor. Bayılınca Kureyş o halde terk ediyor. Arkadaşları kan revan içerisinde olan İbn Mes’ûd’u zorlukla taşıyarak Dârü'l-Erkâm’a getiriyorlar. Efendimiz (sas), mübarek elleri ile İbn Mes’ûd’un yüzündeki, başındaki kanlarını siliyor, bir taraftan da: **“Ben sana demedim mi; sen zayıfsın, onların saldırısına dayanamazsın”** diyor. Ama İbn Mes’ûd;

[39] İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, III, 384.

[40] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 172.

[41] Rahmân 55/1, 2.

Allah'ın kadrini çok iyi anlamış biri olarak: *"Ya Resûlullah! Müşrikleri hiç bu günkü kadar acziyet içerisinde küçüldüklerini görmemiştim. Vallahi bana izin verirsiniz yarın yine gidip aynı şeyi yapmayı isterim."* ^[42] diyecekti.

Ebû Abdurrahmân'ın/Abdullah b. Mes'ûd'un sözüne dikkat ettiniz mi? Tekmeler altında, kan revan içerisinde, dayak yiyen o, görünüşte hakir olan o... Ama dilindeki söz bu ... Bu sözü nasıl bir zihnî yapının sahibi söyleyebilir? Aklım Kur'an'a ikna ettirmiş, kavramlara onun bunun yüklediği anlamlarla değil, yolunun rehberinin ona öğrettiği şekilde anlamlar yüklemiş biri ancak böyle konuşabilir.

Tabi, Efendimiz (sas) 'hayır' der, ikinci kez yapılmasına izin vermez. Ama burada İbn Mes'ûd'un tavrı bize tevhidin hakikatini anlama adına çok önemli mesajlar verir.

Tevhidin Hakikatini Kavramak

Tevhidin hakikatini kavrayan biri "Allah için" diye göreve çağıran sesi, asla karşılıksız bırakmaz. Sağa sola bakmaz, kim var diye etrafı kolaçan etmez, küçüklüğüne, zayıflığına takılmaz, ben der meydana atılmayı bilir.

-Tevhidin hakikatini kavrayan biri; "Allah'tan başka hiç kimseden Allah'tan korkar gibi korkmaz. Allah gibi hâşâ korkmaz. Korkusunun esiri ve mahkumu olmaz. Bazı yerlerde hesap ile kitap ile olmayacağını bilir. İş başa düşünce gereğini yerine getirir.

Tevhidin hakikatini kavrayan biri; tekmeler altında çiğnense de aziz olanın kendisi, zelim olanın ise karşıdakiler olduklarını çok iyi bilir. İzzet-zillet; şeref-haysiyet, yücelme-alçalma, kayıp-kazanç, istikbal-mazi; bu kavramlara ve daha başkalarına sıradan insanların yüklediği anlamlar çerçevesinden bakmaz; Allah ne demiş kaygısı ile bakar.^[43]

[42] İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, III, 384; Taberi, *Tarih*, I, 549.

[43] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevî Eğitim Modeli Dârü'l-Erkâm*, s. 105-106.

İman Adına Hicret Yollarında

Nübüvvetin 5. yılı *Lâ ilâhe* diyenlere Mekke dar gelmeye başlamıştır. *La* dedikleri için rahatsız olanlar, onlara rahat vermemeye başlamışlardır. Bunun üzerine Hz. Osman'ın rehberliğinde ilk kabile –ki sayıları 17 idi: 12 erkek, 5 kadın- Habeşistan'a doğru hicret ettiler. O kabilenin içerisinde Abdullah b. Mes'ûd da vardı.^[44] O da iman adına her şeyi gerisinde bırakarak tüm risalet davasının mensuplarının kaderi olan hicreti yaşama adına Habeşistan'a gitmişti. Üç ay sonra o kabile bir yanlış haber yüzünden geri dönmüş; bir yıl sonra daha kalabalık bir kabile ile -101 kişi; 85 erkek, 16 kadın- bu sefer Cafer b. Ebî Talib'in rehberliğinde yine aynı yola revan olmuşlardı. O ikinci kabile içerisinde hem Abdullah b. Mes'ûd hem de kardeşi Utbe vardı. Kardeşi orada uzun süre kaldı; ama Abdullah b. Mes'ûd bir müddet sonra Efendimiz'den (sas) ayrı kalmaya dayanamayarak geri Mekke'ye döndü.^[45] Bir müddet sonra da Yesrib'in kapıları imana açılınca, annesi ile beraber oraya hicret etti.^[46]

Efendimiz (sas) hicretten sonra Medine'de mescidin inşasının arkasından ensâr-muhacir kardeşliğinde İbn Mes'ûd'u kendi gibi ilimde bir kale olan Muâz b. Cebel'e kardeş kıldı.^[47] Onun Mekke'deki kardeşi Zübeyr b. Avvam'dı;^[48] Medine'deki ise Muâz b. Cebel oldu.^[49] Efendimiz (sas) mescidin inşası devam ederken kendi hücrelerine çok yakın bir yerde ufak bir arsa yı sahâbeye aldırarak İbn Mes'ûd'a hediye etti ve orada küçük bir ev inşa ettirerek, İbn Mes'ûd'u yanından hiç ayırmadı.^[50]

Medine'deki o günlerde İbn Mes'ûd, Efendimiz'i (sas) bir gölge gibi takip etti. Öyle ki o 10 yıllık zaman diliminde Abdullah b. Mes'ûd'un olmadığı hiçbir tablo yoktur. Özellikle Efendimiz (sas) ona biçtiği rol gereği: “Ey İbn

[44] İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 344.

[45] İbn Esir, *Usdû'l-Ğâbe*, III, 383.

[46] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 168; İbn Esir, *Usdû'l-Ğâbe*, III, 383.

[47] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 168.

[48] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 169.

[49] İbn Hacer, ensâr kardeşinin *Enes b. Mâlik* olduğunu söylese de doğrusu *Muâz b. Cebel*'dir. İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1122.

[50] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 169.

Ümmü Abd! İstedğin zaman haneme gel, gelmek de çekinme, ben müsait değilsem girmezsin yanıma, yoksa girersin"^[51] diyerek, hanesinin kapısını ardına kadar Abdullah b. Mes'ûd'a açmıştı.

Bu yakınlık öyle bir seviyedeydi ki dışarıdan gelenler Abdullah b. Mes'ûd'u Peygamberin Ehl-i Beyt'inden zannediyorlardı. Çünkü Abdullah b. Mes'ûd adım adım Efendimiz'i (sas) takip ediyor, Efendimiz (sas) bir yere oturunca hemen yanı başında duruyor, ayakkabılarını çıkarınca hemen kucağına alıp saklıyor, abdest alınca suyunu ilk döken o oluyor, misvak isteyince ilk uzatan hep o oluyordu. Bu hali yıllar sonra gören Ebû Musa el-Eş'arî diyor ki: *"Biz Yemen'den Medine'ye ilk geldiğimizde Abdullah'ı, hep Efendimiz'in Ehl-i Beyt'inden biri zannediyorduk. Sonradan öğrendik ki nesep adına bir bağı yokmuş..."* ^[52]

Bu yakınlığa bir de İbn Mes'ûd'un ilme olan merakı eklenince ortaya nasıl bir şey çıktığını görüyorsunuz. Böyle olmasına rağmen hadis rivayetinde inanılmaz bir titizliği vardır ki bu da ayrıca ele alınması gereken bir meseledir. Amr b. Meymûn isimli bir talebesi şöyle bir itirafta bulunur: *"Neredeyse bir yıl İbn Mes'ûd'un yanından hiç ayrılmadım. Bu bir yıl içerisinde birkaç defa dışında 'Kale Resûllah (sas)/Allah Resûlü dedi ki' dediğini ancak duydum. O 'Kale Resûllah' dediğinde biz öleceğini zannederdik. Terlerdi, sıkılırdı, bütün vücudu titrerdi, sonra hadisi söyler, arkasından Allah'a sığınır."* ^[53]

Bedir Yolunda

Hicretin 2. yılı Abdullah b. Mes'ûd'u, Bedir'in meydanında görüyoruz. Hem de nerede görüyoruz biliyor musunuz? 10 yıl önce Mekke'de Rahmân Sûresi'ni okuduğu için tekmeler altında onu ezen birinin göbeğinin üzerinde... Şimdi Abdullah b. Mes'ûd'un ayağının altında olan, yıllar önce Kâbe'nin avlusunda İbn Mes'ûd'a tekmeler atan, ona her türlü hakaretler yağdıran Ebû Cehil...

[51] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 171.

[52] Buhârî, *Fezâilü'l-Ashâb*, 27; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 110.

[53] Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, I, 2501.

Hicretin 2. yılında 313 yiğit ile yola çıkmış Efendimiz (sas) ... Onların içerisinde Abdullah b. Mes'ûd da var. Savaş başlamış, Afra bint Ubeyd'in ya da bilinen ismi ile Sümeýra validemizin çocukları Avf, Muâz ve Muavviz annelerinden aldıkları muhabbet dersi ile Efendimiz'e (sas) aşık ve sevdalı, O'nun düşmanlarına karşı ise derin bir nefretin sahipleri olmuşlardı.^[54] Savaş sonrası Avf şehit olmuş, Muâz ile Muavviz yara bere içerisinde Efendimiz'in (sas) huzuruna gelmişlerdir. Kanlı kılıçlarını gösteriyor: Ya Resûlullah! Ebû Cehil'i biz öldürdük" diyorlardı. Efendimiz (sas) olayın aslını öğrenmek için Abdullah b. Mes'ûd'u savaş meydanına gönderiyordu: **"Git bak bakalım! Ensârın bu gençlerinin dedikleri doğru mu? Ebû Cehil gerçekten öldürülmüş mü?"**^[55] İbn Mes'ûd gidiyor, araya araya Ebû Cehil'i buluyor. Ölmemiştir; ama gerçekten ölümcül darbeler almıştır. İbn Mes'ûd o anda, küçük cüssesi ile Ebû Cehil'in koca karnının üzerine çıkıyor; âdeta 10 yıl önce Kâbe'nin avlusunda olanları hatırlatırcasına ... Ebû Cehil küfründe samimi biriydi; bu samimiyetinden dolayı Allah Resûlü'nün hidayet duasının muhatabı olmuştu.^[56] Ölüm yolunda bile küfründen, inkârından ve kibrinden vazgeçmiyordu. Alaycı bir ifade ile Abdullah b. Mes'ûd'a diyordu ki: "Çobancık! Sen çok yüksek ve yalçın bir yere çıktın!"^[57] İbn Mes'ûd bu sözlerle sadece gülümseyerek karşılık veriyordu. Sonra Ebû Cehil dedi ki: "Savaşın neticesi ne oldu? Kim kazandı kim kaybetti?" İbn Mes'ûd: "Allah iman edenleri yüceltti, inkâr edenleri ise alçattı" dedi.^[58] Sonra Abdullah yere indi, kendi kılıcını bıraktı. Ebû Cehil'in kılıcını aldı ve o kılıç ile Ebû Cehil'e bir darbe indirerek onu öldürdü.^[59] Kılıcını alarak Efendimiz'e (sas) gelip olanları anlattı. Allah Resûlü, tekbir getirdi; mü'minler de tekbir getirdiler. Sonra Efendimiz (sas), Ebû Cehil'in cesedinin başına geldi, ibretle baktı ve dedi ki: **"Ümmetimin Firavun'u yıkıldı. Ümmetimin firavun'u öldü."**^[60] Daha sonra

[54] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Efendimiz'i (sas) Sahâbe Gibi Sevmek*, s. 105-113.

[55] Beyhakî, *Delail*, III, 86; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 288.

[56] "Allah'ım! Şu iki adamdan -Ebû Cehil ve Ömer b. Hattâb'tan- sana en sevimli olanı ile Sen, İslâm'ı güçlendir." Tirmizî, *Menâkıb*, 18; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 25.

[57] Taberî, *Tarih*, II, 284; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 127.

[58] Beyhakî, *Delail*, III, 86; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 288.

[59] Taberî, *Tarih*, II, 284; İbn Esir, *el-Kâmil*, II, 127.

[60] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 444; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 289.

Ebû Cehil'in kılıcını, Abdullah b. Mes'ûd'a hediye etti.^[61] O kılıç o günden sonra Abdullah'ın elinde kelime-i tayyibenin yücelmesi adına sallanacaktı.

Bedir'den sonra Uhud'da, Uhud'dan sonra Hendek'de Hudeybiye'de Hayber'de Mekke Fethi'nde, Huneyn'de yani Allah Resûlü (sas) nerede ise orada, bir gölge gibi O'nu takip etti ve siyerin her karesinde kendisine yakışır bir ses ve seda bıraktı.^[62]

Kur'ân Muallimi, Muhafızı, Mukrisi

Efendimiz (sas), Abdullah b. Mes'ûd'dan hep razı idi. Bir gün onun değerini Müslümanlara öğretme amacı ile şöyle buyurdu: **“Eğer Müslümanlara danışmadan bir yönetici, halife atasaydım, o kesinlikle İbn Ümmü Abd yani Abdullah b. Mes'ûd olurdu.”**^[63]

Bu nasıl bir sözdür, anlaşıldı değil mi? Efendimiz'in (sas) nazarında İbn Mes'ûd'un yeri dört güzelle aynı noktadadır; yani onu Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, -hepsinden Allah razı olsun- aynı safta görmektedir.

Efendimiz (sas) Abdullah b. Mes'ûd'un Kur'ân okuyuşunu çok severdi. O bir gün şöyle demişti: **“Kur'ân'ı dört kişiden alın: Abdullah b. Mes'ûd, Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe, Muâz b. Cebel ve Übeyy b. Ka'b”**^[64]

Bir gün İbn Mes'ûd, Efendimiz'e (sas) Mekke'de Tekvir Sûresi'ni okutuyor: **“Diri diri toprağa gömülen kız çocuğuna hangi suçtan dolayı öldürüldüğü zaman...”**^[65] ayetine gelince, Efendimiz (sas) hıçkırıklara boğulur, İbn Mes'ûd ondan sonraki ayetleri okumaya güç yetiremez.^[66]

Efendimiz (sas), başka bir gün İbn Mes'ûd'dan kendisine Kur'ân okumasını istedi. İbn Mes'ûd: “Ya Resûlullah! Kur'ân sana indirilmişken ben mi sana okuyayım?” diye sorduğunda: **“Ben, Kur'ân'ı başkalarından dinle-**

[61] İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 289.

[62] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 168; İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, III, 383.

[63] Tirmizî, *Kitabü'l-Menâkıb*, 37; İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 168; İbn Esîr, *Usdül-Ğâbe*, III, 385.

[64] Buhârî, *Fezâilü'l-Ashâbi'n-Nebi*, 27; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 22; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 250.

[65] Tekvir 81/8, 9.

[66] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 113.

meyi severim.” buyurdu. İbn Mes’ûd, Nisa Sûresi’ni okumaya başladı. Niha-
yet **“Biz her ümmetten hakkıyla bir şahid getirdiğimiz, onlara da seni şahid**
kıldığımız zaman, onların hali nice olur?”^[67] meâlindeki âyet-i kerimeye
geldiğinde Resûl-i Ekrem **“Kefa Ya Abdullah! Kefa! Hasbuke Ya Abdullah/**
Şimdilik yeter ey Abdullah! Orada dur yeter” buyurdu. Abdullah başını kal-
dırdığında Efendimiz’in (sas) gözyaşlarının, sakalından aşağıya doğru aktı-
ğını gördü. ^[68]

Başka bir rivayeti, Hz. Ömer bize şöyle aktarıyor: “Bir gün ben ve Efen-
dimiz (sas) Hz. Ebû Bekir’in evinde geç saate kadar oturmuş bazı meseleleri
müzakere etmiştik. Gecenin ilerleyen vakitlerinde biz evden çıktık, ev sa-
hibi Ebû Bekir de bizi yolcu etmek için çıktı, üçümüz beraber Efendimiz’in
hücre-i saâdetine doğru yürüdük. Tam mescidin önünden geçiyorduk ki bi-
rinin namaz kıldığını gördük. Efendimiz (sas) durdu, biz de durduk; biraz
daha kulak kabarttık, içeride namazda olan zatın sesini duymaya başladık.
Efendimiz (sas) onu tanımıştı; bize döndü dedi ki: **“O, İbn Mes’ûd’dur.”** Son-
ra orada öylece Efendimiz (sas), İbn Mes’ûd’un Kur’ân okuyuşunu dinleme-
ye başladı, biz de beraberce dinledik. İbn Mes’ûd, okuyor, okuyor; âdeta bizi
mest ediyordu. O anda Efendimiz (sas) dedi ki: **“Kim Kur’ân’ı indirildiği**
andaki tazeliği ile okumak isterse, İbn Mes’ûd gibi Kur’ân okusun.”^[69] Ceb-
rail’in tazeliğinde Kur’ân okumak ... Bu nasıl bir şey Allah aşkına ... Cebrail
tazeliğinde Kur’ân okumak; bir insan nasıl böyle Kur’ân okur? Bunun yolu
bellidir; eğer bir insan okuduğu her ayeti Cebrail’den kendisine nazil olmuş
bir ayet olarak okursa, o ilk günkü canlılığında Kur’ân okur.

Eğer bir insan Kur’ân okurken, Rabbi ile buluştuğunu, konuştuğunu
unutmaz ise;^[70] o, Cebrail tazeliğinde Kur’ân okur. Eğer bir insan Kur’ân’ın
bir ucu Allah’ın otoritesinde bir ucu yeryüzünde tutacak eller bekleyen se-

[67] Nisâ 4/41.

[68] Buhârî, *Fezâilü’l-Kur’ân*, 35; Müslim, *Müsafirin*, 247; İbn Esir, *Usdü’l-Ğâbe*, III, 384.

[69] İbn Mâce, *Kitâbü’Sünne*, 11; İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 347; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 1122.

[70] “Sizden her kim Rabbi ile konuşmak/dertleşmek isterse hemen Kur’ân okusun.” Deylemî, *el-Firdevs bi Me’suri’l-Hitâb*, I, 302; Bağdadî, *Tarihu Bağdat*, VII, 239.

madan sarkıtılmış bir ip olduğunu, Hablullah olduğunu unutmazsa^[71] Ceb-rail tazeliğinde Kur'ân okur. İşte İbn Mes'ûd'un Kur'ân okuyuşu işte böyle bir okuyuştu.

Abdullah b. Mes'ûd, Kur'ân ile olan bağını bir gün şöyle ifade edecekti: “Vallahi! Ben Kur'ân'dan 70 sûreyi bizzat Efendimiz'in (sas) lisanından direk ondan dinleyerek ezberledim.”^[72] Allah'ın kitabı içerisinde hiçbir ayet yoktur ki onun nerede ne zaman, kimin hakkında ve ne için indiğini bilmeyeyim. Ama bilsem ki şu an yeryüzünde Allah'ın kitabını benden daha iyi bilen birisi var; hemen deveme biner, onun yanına gider ve Allah'ın kitabını ondan öğrenmekten hiç de çekinmem.”^[73]

Hiz. Ömer, biraz önce aktardığımız rivayetin devamında diyor ki: “Öylece dakikalarca İbn Mes'ûd'un namaz içerisinde okuduğu Kur'ân'ı beraberce dinledik. Namazı bitirdi, bu sefer duaya başladı. Duasında diyordu ki: *“Allah'ım senden sarsılmaz bir iman, tükenmez bir nimet ve ebedi cennet bahçelerinin yükseklerinin en yükseklerinde Resûl'ün Muhammed'e yoldaşlık etmeyi niyaz ediyorum.”* ^[74]

Hiz. Ömer diyor ki: “İbn Mes'ûd, bu duayı tekrar ediyor, Efendimiz (sas) ise tebessüm ederek: **“İste Ey İbn Mes'ûd verilecek, iste Ey İbn Mes'ûd verilecek!”** diyordu ve sonra İbn Mes'ûd'un her duasına âmin diyordu. Ben içimden diyorum ki “Ey İbn Mes'ûd, iste ne istersen iste, Peygamber senin duana amin diyor iste!” Hiz. Ömer diyor ki bu halde Efendimiz'i (sas) evine yolcu ettik, biz de evimize geldik; sabah namaza giderken biraz erken kalkmıştım, doğruca İbn Mes'ûd'un evine gittim: “Müjde ey İbn Mes'ûd! Efendimiz (sas) senin duana amin dedi” dedim. Tebessüm etti ve: “Biliyorum” dedi. “Nerden biliyorsun?” dedim. “Ebû Bekir geldi ve bana bu müjdeyi ver-

[71] “Dikkat edin, ben size iki ağır yük emanet bırakıyorum. Bunlardan biri Allah'ın kitabıdır. O Allah'ın ipidir. Her kim ona tâbi olursa doğru yolda ve her kim terk ederse delâlette olur...” Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 4.

[72] İbn Sa'd, Tabakât, II, 348.

[73] Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân, 8; Müslim, Fezâilü's-Sahâbe, 115.

[74] Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, I, 454; İbn Kesir, el-Bidâye, IX, 129; İbn Abdilberr, el-İstiâb, III, 113.

di” dedi. “Ah! Ebû Bekir bir hayrı da bana bırak, seni hiç mi geçemeyeceğim” dedim.” [75]

Geçemeyecekti değil mi? Hz. Ebû Bekir hep hayırların öncüsü, ilki olacaktı.

İşte Efendimiz’in (sas) nazarında İbn Mes’ûd’un böyle bir yeri ve değeri vardı. Efendimiz’in (sas) vefatından sonra İbn Mes’ûd, ilimde daha da derinleşti ve Hz. Ebû Bekir’in hilafet günlerinde hem ilim ile hem cihad ile meşgul oldu. Onu biz irtidat hareketlerinde ilk saflarda savaşan biri olarak görüyoruz.[76]

Hz. Ömer Dönemi ve Sonrası

Abdullah b. Mes’ûd, Hz. Ömer döneminde de aynı şekilde devam etti. Yermûk savaşında yaptığı kahramanlıkları biliyoruz. Hz. Ömer’in nazarında da yeri ve değeri çok yüksekti. Hz. Ömer onu ne zaman görse: “*Kenîfün meliyûn bi’l-ilm/ Sen ilim dolu bir küpcük*” derdi.[77] İlim dolu bir küp değil, küpcük? Neden çünkü o, zayıf, cılız, kısa boylu, esmer tenli biri... Bedenen küçük; ama ruhen büyük, fiziksel olarak küçük; ama değer itibari ile büyük, kilo olarak küçük; ama ağırlık itibari ile büyük biri...

Hz. Ömer, İbn Mes’ûd’u Kûfe’ye kadı olarak gönderirken yazdığı mektupta şöyle diyordu: “*Size vali olarak Ammar b. Yasir’i, Kadı olarak Abdullah b. Mes’ûd’u gönderiyorum. Vallahi İbn Mes’ûd’u size göndermem, sizi nefsimce tercih etmemden dolayıdır. Benim ona ihtiyacım var; ama buna rağmen sizi nefsimce tercih ederek onu size gönderiyorum.*”[78]

İbn Mes’ûd, yıllarca Kufe’de –ki cehaletin ve taassubun çok hâkim olduğu bir yerdir orası- kadılık yapacak, ilim meclisleri kuracak, binlerce talebe yetiştirecek, binlerce meseleyi çözüme kavuşturacaktı.

[75] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 454; İbn Kesir, *el-Bidâye*, IX, 129; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 113.

[76] İbn Esir, *Usdu’l-Ğâbe*, III, 385; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 114, 115.

[77] İbn Sa’d, *Tabakât*, II, 348.

[78] Safedî, *el-Vâfi bi’l-Vefeyât*, I, 2502; İbn Hacer, *el-İsâbe*, III, 1124.

Hiz. Osman dönemine kadar, İbn Mes'ûd bu görevi sürdürülecek, sonra o görevden, çeşitli sebeplerle azledilerek Medine'ye çağrılacaktı. Medine'ye gelirken yolu Rebeze'den geçecek, orada büyük sahâbî Ebû Zer'i defnedecekti.

Ebû Zer, hanımı Ümmü Zer ile Rebeze'de son anlarını yaşarken, İbn Abdilber'in naklettiğine göre 14 kişiden oluşan, o kabile oradan geçecektir.^[79] Topluluk yaklaştı; yaşlı ufak tefek bir zat atından aşağıya indi ve Ümmü Zer'e: "Siz kimsiniz, çölün ortasında ne işiniz var" dedi. Ümmü Zer kendisini tanıttı, dizlerinin üzerinde yatanın Allah Resûlü'nün ashâbından Ebû Zer olduğunu söyledi. Ebû Zer'i duyunca o yaşlı zat; bir anda sanki gençleşti, ta Tebûk'a gitti, Efendimiz'in (sas) 23 yıl önce söylediği sözü tekrar etti ve çölün ortasında: **"Allah Ebâ Zer'e rahmet eylesin. Tek başına yaşadı, tek başına ölecek ve tek başına dirilecek"**^[80] diye haykırdı. Bu sözü haykıran Abdullah b. Mes'ûd'dan başkası değildi. Gözyaşları içerisinde Ebû Zer'e sarıldı: "Efendimiz'in (sas) dediği çıktı Ey Ebâ Zer! Tek başına yaşadın, şimdi de tek başına ölüyorsun, yarın tek başına dirileceksin" dedi. Ebû Zer, Abdullah'ı tanımişti, ona dedi ki: *"Beni sen defnedeceksin. Çünkü Efendimiz (sas) bunu da bize söylemişti, Ama ey Abdullah! Beni kefenleyeceğiniz kefeni öyle birinden al ki o küçük büyük hiçbir devlet görevi, idarecilik, emirlik almamış olsun."*^[81] O topluluk içerisinde ensârdan bir delikanlı vardı, o dedi ki: "Ben hiç görev almamışım, annemin de bana verdiği şöyle bir elbise var, onu kefen olarak verebilirim." Ebû Zer bu sözlerle sevindi ve çölün ortasında böylece gözlerini bu dünyaya kapadı. Abdullah b. Mes'ûd, o gencin verdiği elbise ile Ebû Zer'i kefenledi, cenaze namazını kıldırdı ve çölün ortasında yalnız bir mezar kazarak Ebû Zer'i oraya defnetti.^[82]

Vefat Yolunda

Abdullah b. Mes'ûd, daha sonra Medine'ye geldi ve aradan çok geçmeden hastalandı ve yatağa düştü. Vefat yolunda iken Hiz. Osman onu ziyare-

[79] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 218.

[80] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, IV, 218.

[81] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 265.

[82] İbn Sa'd, *Tabakât*, IV, 266, 267.

te gitti. Baktı ağlıyor: “Ne oldu Ey İbn Mes’ûd! Ölümünden mi korkuyorsun” dedi. Abdullah: “Ölümünden değil günahlarımdan korkuyorum, Rabbime vereceğim hesaptan korkuyorum” [83] dedi. İbn Mes’ûd, böyle bir hayatın sahibi iken o korkuyorsa biz ne yapacağız Allah aşkına söyler misiniz? Biz ne duyduk ki bu kadar rahatız. Onlar ne duyduklar ki o haldeydiler. Bakın günaha karşı hassasiyet meselesinde o, Buhârî’de geçen bir söz de ne diyor: “Mü’min kimse günahlarını hayalinde öylesine büyütür ki sanki kendisi bir dağın eteğinde oturuyormuş da dağ üzerine çökecekmiş zanneder. Günaha düşkün kimse ise günahlarını, burnunun üstüne konan bir sinek gibi görür.” [84]

Asıl tehlike neymiş anlaşıldı değil mi? Asıl tehlike günah işlememe değil bu mümkün de değil, asıl tehlike günaha alışma ve ona karşı tepkiyi kaybetmedir. Çünkü unutulmaması gereken bir hakikat var ki tevbe ettikten sonra büyük günah yoktur. Günaha ısrar ettikten sonra küçük günah yoktur. Her günahattan da küfre giden bir yol vardır.

Çok geçmeden Abdullah b. Mes’ûd bu hal üzere vefat eder. Tarih Hicrî 32, Miladî 653’de; Hicrî olarak 63, miladî olarak 61 yaşlarında; yani tam Efendimiz’in (sas) vefat yaşında Medine’de hayata gözlerini yumar. Cenaze namazını Hz. Osman kıldırdı. Zübeyr b. Avvam kendi elleri ile onu mezara koydu ve Baki Kabristanlığı’na defnetti. [85]

Sahâbe’nin birçokları arkasından şöyle dediler: “Kendisinden sonra, bir benzerini geride bırakmadan gitti!” [86]

Büyük sahâbi Ebû Musa el-Eş’ârî ve Ebû Mes’ûd el-Ensârî, Abdullah b. Mes’ûd’un vefatının ardından birbirleri ile konuşuyorlar. Biri, diğerine diyor ki: “Acaba o, kendisinden sonra benzeri birini bıraktı mı? Ne dersin?” Biri cevap veriyor: “Buna imkan var mı? Biliyorsun ki Resûlullah’ın (sas) huzuruna girmek için, bize izin verilmediği zaman ona izin verilir. Biz çoğu zaman onu, Resûlullah’ın (sas) yanında bulurduk; o her daim oradaydı.” [87]

[83] İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 115.

[84] Buhârî, *Daavât*, 4.

[85] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 177; İbn Esir, *Usdül-Ğâbe*, III, 386; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, III, 115.

[86] İbn Sa’d, *Tabakât*, III, 178.

[87] Müslim, *Fezâilü’s-Sahâbe*, 112.

Rabbim ebeden kendisinden razı olsun, bizi de onun yolundan yürüt-sün inşallah ...

Önemli Bir Husus

Bu bahsi kapatırken, önemli bir noktaya dikkatlerinizi çekmek isterim. Tevhid ve vahdet birbirlerinden ayrılmayan kavramlardır. Bu iki kavramın mana birlikteliği de vardır. Çünkü akîdedeki vahdetin adı tevhid, içtimai hayattaki tevhidin adı vahdettir. Yani inançta birlik tevhid, sosyal hayatta birlik vahdettir. Dolayısı ile tevhidi tam anlamı ile içselleştirmiş biri, asla tefrika çıkartmaz, bozmaz, parçalamaz; elinden geldiğince birleştirmeye çalışır.

Bu konuda bir örnek vermek istiyorum, Abdullah b. Mes'ûd'un hayatından ... Hz. Osman ile Abdullah b. Mes'ûd'un arasında siyasi ve fikhî bazı tartışmaların olduğu bilinen bir hadisedir. İbn Mes'ûd, gerek Hz. Osman'ın devlet yönetiminde yaptığı bazı uygulamalara, gerekse fikhî bazı içtihadlarına karşı çıkmış ve bu konuda itirazlarını söylemiştir. Bunlardan bir tanesi Hac'da Mina günlerinde, Hz. Osman'ın namazları kısaltmayıp tam olarak, yani dört rekâtli namazları, iki rekat seferi hükmünce değil, mukim hükmünce kıldırmasıdır. Hz. Osman bunu yaparken elbette bazı mülahazalarla yapıyordu.^[88] Ama ashâbın çoğu, Efendimiz'in (sas) Mina'da kaldığı günler namazlarını kısaltarak kıldığını gördükleri için, böyle yapılmasının uygun olduğunu söylüyorlardı ve Hz. Osman'ın uygulamasına karşı çıkıyorlardı. Abdullah b. Mes'ûd da karşı çıkanlardan ve sert itirazlar yapanlardan biriydi. Ancak kendisi bir haccında Mina'da konakladıkları bir anda, imâmete geçince, arkasındaki cemaate dedi ki: "Namazlarımızı dört rekat olarak kılıyoruz" ve tekbir alıp namaza başladı. Namaz kılındıktan sonra cematten birileri dedi ki: "Ey İbn Mes'ûd! Sen en fazla bu konuya itiraz edenlerden olmana rağmen neden burada Hz. Osman'ın içtihadı ile amel ettin?" Cevabı nedir biliyor musunuz? "Hz. Osman Müslümanların meşru halifesidir. Onun içtihadı hatalı dahi olsa, bizim üzerimize düşen tefrikaya kapı açmamak için ona uymaktır.

[88] Bu mülahaza ve hikmetlerin neler olduğunu görmek için bkz. İmam Şâtıbî, *el-Muvâfakât*, III, 324; *I'tisam*, II, 32, 106; Beyhâkî, *Sünen*, III, 144.

Burada ben kendime muhalefet ediyor, Hz. Osman'ın içtihadı üzere amel ediyorum." [89]

İşte bu söz tevhidi içselleştirip, vahdetin tevhid ekseninde ancak olabileceğine inanan birinin söyleyebileceği bir sözdür. İbn Mes'ûd, bu sözü de bize söylemiş, bu alanda da bize çok mühim bir örneklik ortaya koymuştur. Rabbim bu hakikatleri duyanlardan etsin bizleri... Abdullah b. Mes'ûd gibi hayatı Allah'ı (cc) memnun eden bahtiyarların sayısını çoğaltsın.

ABDULLAH B. MES'ÛD'UN HAYATINDAN MESAJLAR

- ✿ Tevhid bir olanı birlemek, Allah'a ait olan alanları başkası ile paylaşmamaktır. Bu hakikati iyice anla ki Abdullah olasın, bu hakikati unutma ki Abdullah kalasın.
- ✿ Risalet davasına mensup olmak göreve çağırın sesi duyar duymaz meydana atılmaktır. Allah adına sen meydana çık, tekmeler altında ezilsen de sen Abdullahsın.
- ✿ Kulluk yolu kardeşsiz yürünmez; Mekke'nin zorlu yollarında sağında Zübeyr gibi ihlâs âbidesi, Medine'nin taşlı yollarında solunda Mu'az gibi ilim âbidesi kardeşlerin olsun. Düşünce sana el uzatacak kardeşler edin ki yolda kalmayasın.
- ✿ Allah'ın kelamı ile bağını güçlü tut. Onu her zaman Cebrail tazeliğinde oku. Semadan sana sarkıtılan o ipe sımsıkı yapış; ona iyice sarıl. Kur'ân'a dört elle sarıl ki dost diye yılanı sarılmayasın.
- ✿ İhtilafın ahlakını iyice öğren. İhtilaf rahmet, tefrika zahmettir. Her meselede kardeşlerinle aynı düşünmeyebilirsin. Bazen kardeşlerinle yollarını da ayırabilirsin. Hizmet yolların ayrılrsa da eğer amaç Allah'ın rızası ise kardeşlik hukukunun devam ettiğini unutmamalısın.

[89] Abdürrezzâk, *el-Musannef*, II, 516; İbn Ebî Şeybe, *el-Kitâbü'l-Musannef*, II, 257.